

2/6.90 S... eilet for kultur og underholdning - sidene 11-14

Frederiksstad Blad

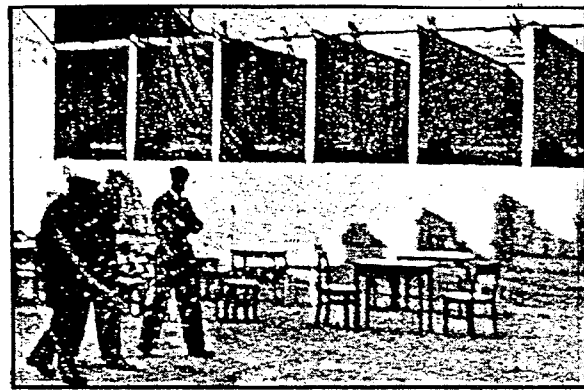
Dette er nok noe for Dig?
Helmer J. Jansen

1. løssalg kr. 6.00 LØRDAG 2. JUNI 1990 Nr. 124

«PASS PÅ QUISLING»

B 70
T 400

Dette er ett av de mange unike bildene fra Quislings fangenskap på Akershus. Tiedemann Olsen til v. og Quisling i midten.

Tiedemann Olsen (77) fra Bølingshavn på Kirkøy feirer et lite lystelig jubileum i år. Under frigjøringsdagene for 45 år siden fikk han et spesialoppdrag i de norske styrker. Han skulle vokte den fengslede landsforræderen Vidkun Quisling dag og natt. Tiedemann Olsen forteller i dagens avis sin historie og viser helt unike fotos fra Vidkun Quislings fangenskap på Akershus festning.

SIDE 21, 22 og 23

105967

Han vokter Vidkun Quislings dødscelle

Dette utydelige amatøropptaket er et historisk bilde. Det viser Vidkun Quisling i sin dødscelle på Akershus Festning under landssvikoppgjøret for 45 år siden. Dette og andre unike bilder er i Hvaler-mannen Tiedemann Olsens eie. Politisoldaten Tiedemann Olsen (innfelt) fra Bøllingshavn fikk det viktige oppdrag å vakte landsforræderen døgnet rundt under det månedslange rettsoppgjøret etter krigen. Tiedemann fikk et nært innblikk i den norske NS-«førers» personlighet. Tiedemann Olsen er idag 77 år gammel og han forteller sin historie i dagens FB

Vidkun Quisling fotografert i sin dødscelle på Akershus Festning. (Bildene er i Tiedemann Olsens eie).

SE DE UNIKE BILDENE:

QUISLING

Forsommeren 1945 fikk politisoldaten Tiedemann Olsen en tjeneste som skulle komme til å prege ham resten av livet. Landsforræderen Vidkun Quisling satt fengslet på Akershus. Tiedemann Olsen fra Bølingshavn på Kirkeøy fikk oppdraget: «Du skal vokte Quisling. Døgnet rundt.» Han var plutselig midt oppe i historiske begivenheter. Han fikk også tilgang til unike amatør-bilder. Tatt inne på Akershus Festning.

Av JOHN JOHANSEN

- Den gang - for 45 år siden - var voktingen av Quisling bare en viktig jobb. I ettertid forstår man mer hvilke store begivenheter man har delatt i, sier Tiedemann Olsen.

Han fikk oppleve personen Vidkun Quisling på nært hold og beskriver ham som fâmælt, men lidig boklærd. Helt til det siste hadde forræderen Quisling at han skulle unngå dødstraff og kunne ikke forstå at han hadde skadet nasjonen.

Quisling fikk sin uungâelige dødsdom og det krevende vokteroppdraget kunne avsluttes for Tiedemann Olsens del. Etter krigen snakket han ikke så mye om det han hadde vært gjennom. De fleste ville glemme, legge krigen bak seg og begynne på ny. Men Tiedemann Olsen legger ikke nå sjul på at tjenesten var hard. Han ar hatt psykiske problemer etter Akershus-tjenesten.

25 personer ble henrettet i indssvikoppjøret. Mange av em ble skutt på Akershus Festning. Tiedemann hørte skuddene g skrikene. Så skuddhullene, blodet, spyleslangen og skrubbekoset i avrettingsboksen.

Døgnet rundt

Den absolutt viktigste fangen i oppjøret mot tyske og norske nasjoner etter krigen var selvsagt

Vidkun Quisling. Han hadde meldt seg for norsk politi den 9. mai. Under rettsoppjøret ble han bevoktet døgnet rundt.

Tiedemann Olsen og to andre holdt øye med hans celle. Dels skulle landsforræderen beskyttes mot andre, men viktigere: Han skulle bevoktes slik at han ikke fikk tatt sitt eget liv.

Derfor fikk Quisling aldri lukke døren i tårncella på festningen. Aldri slukke lyset om natten. Tiedemann Olsen fulgte alle hans bevegelser. I månedsvis. Helt frem til den 24 oktober da han ble henrettet.

- Det var en påkjenning. En hard og langvarig jobb, sier Tiedemann.

Rømte til Sverige

Hvordan hadde det seg så at en politisoldat fra Hvaler fikk det viktige oppdraget å bevokte Norges mest forhatte mann etter krigen?

Tilfeldigheter, mener Tiedemann selv.

Den begivenhetsrekke som førte frem til Quisling-oppdraget startet egentlig tidlig under krigen i 1941. Tiedemann Olsen befant seg fortsatt hjemme på Bølingshavn. Tyskerne hadde blant annet gjennomført forordningen om våpeninnlevering.

Alle borgere skulle levere inn sine våpen til myndighetene. Tiedemann Olsen hadde to børser. Det ene leverte han inn. Det andre gjemte han på loftet.

Tiedemann (til h.) og Anna Olsen lever nå en rolig pensjonist-tilværelse på Bølingshavn. De er henholdsvis 77 og 75 år gamle.

Noe senere ble han sendt på tvangsarbeid for tyskerne ved Lista på sørvestlandet. Her ble han god kamerat med en kar som han betrodde seg litt for mye til.

Tiedemann Olsen fortalte at han hadde et gevær. Det ble snakk om å bytte geværet mot et trekkspill. Tiedemann var mer interessert i musikkinstrumenter enn i skytevåpen.

Ad omveier ble plutselig Tiedemann klar over at karen han hadde betrodde seg til var NS-medlem. Tiedemann likte ikke situasjonen. Han var i en klemme. På den ene side hadde han fortalt et NS-medlem at han hadde våpen. Våpeninnhav var strengt forbudt.

Dessuten risikerte Tiedemann å komme i miskreditt hos gode nordmenn - gjennom sin kontakt

med NS-karen. Han fryktet også å bli presset av NS-sympatisøren.

Rømte

Tiedemann besluttet å rømme fra Lista. Via rutebuss til Farsund og Kristiansand, tog og rutebåt kom han seg overraskende greit hjem til Bølingshavn. Men problemene var ikke slutt med det. Det uungâelige brevet fra Gestapo kom. Han ble bedt om å melde seg snarest.

«Visste Gestapo om hans våpen?» «Vilte han bare bli sendt tilbake til Lista-anlegget, eller ventet det strengere straff?» Spørsmålene stærtet seg opp. Tiedemann Olsen følte at det begynte å brenne under føttene hans.

Vi skriver 1943 og en sommer-natt besluttet han seg for å rømme til Sverige sammen med sin kone Anna, som han hadde giftet seg

med året før. De snek seg ned i Helleskilen på østsiden av Kirkeøy og rodde over til Sverige.

Lyskasterne fra den tyske patruljebåten lyste i det fjerne, men flukten gikk bra.

I Sverige ble det gårdsarbeid og ulike oppholdssteder. - Vi hadde det bra i Sverige og kunne kanskje ha slått oss ned, minnes Tiedemanns kone Anna. - Men det eneste vi tenkte var: Hjem, hjem, hjem.

Kapitulasjon

Etterhvert synes tyskernes kapitulasjon klar. I 1945 ventet alle på en frigjøring av Norge. Nordmenn i Sverige ble mobilisert i egne politistyrker. Tiedemann meldte seg og i frigjøringsdagene ble han sendt med tog til Oslo sammen med de øvrige politisoldatene.

Avrettingskammeret - her ble de dødsdømte skutt klokken 04.00 om morgenen. En vegg i dette kammeret ble fjernet og eksekusjonspelotongen stilte opp.

En av Norges mest forhatte menn - Gestapo-sjefen Slegfrid Fehmer - avledet for apell i fangegården.

S S I S T E D A G E R

Han var glad for å komme til Oslo. Mange ble sendt nordover og der var faren for direkte kamphandlinger større. Men vel så viktige oppgaver ventet Tiedemann i hovedstaden.

Hvorfor nettopp han ble tatt ut til å bevokte den nyss fengslede Vidkun Quisling vet ikke Tiedemann. Kanskje fordi han var noe eldre enn de andre. I 1945 var han 32 år.

Tiedemann Olsen husker godt Quislings celle. Hele Akerhus festning var full av fengslede tyske og norske nazister. De fleste var menn. Gestapo-sjefen Siegfried Fehmer, Bruuns, Haaland og andre norske stor-nazister og tyske offiserer.

Men Quisling ble spesialbevoktet. Cellen lå i et tårn ved Akerhus slott. Det var lett å høre skritt i trappe-oppgangen under, dersom man forsøkte å trenge seg inn.

En gang gikk det rykter om at noen ville forsøke å befri Quisling. Vi, voktere ble bevoktet. Quisling reagerte på dette. Jeg fortalte ham hvorfor. Da ble han tydelig forbauset og sa: «Jeg tror ingen vil befri meg».

Fåmælt

Han beskriver Quisling som en fåmælt mann. — Han sa lite og snakket mest om dagligdagse ting. Han gikk inn i seg selv. Hadde en bok hvor han stadig gjorde nedtegnelser. Trodde helt oppriktig at han ikke ville bli henrettet. Var nærmest uforstående til at han hadde gjort noe galt mot landet.

Tiedemann Olsen sier at det nå og da skinte tydelig gjennom at Quisling var en belest mann.

— Vi fortalte ham nyheter utenfra. Blandt annet om amerikanernes dropp av atombomben over Hiroshima. Da ble Quisling opprørt. Han sa at han var motstander av bruk av atombomber og gav seg til å forklare oss voktere om kjernefysikk og atomspalting. Quisling meger boklært.

Tiedemann beskriver Quisling som en rolig fange. På dette tidspunkt

var Quisling 58 år gammel. Han benyttet døgnen til å forberede seg til de daglige rettsmøtene i landssvikoppjøret.

Om natten la han en avis rundt lyspæren som alltid var tent i cellen. Avisen ble brun av varmen og det begynte nærmest å brenne i den.

Tiedemann Olsen betegner behandlingen av Quisling som streng, men korrekt. Det var ingen som prøvde seg på noe privat vendetta mot landsforræderen.

Men det forekom andre steder på Akerhus.

Hat

— Mange av de norske soldatene i Hjemmefronten hadde gjennomgått grufulle ting og ønsket hevn over tyskerne. Jeg husker en ung kar. Tyskerne hadde tatt livet av hele hans familie. I luftgården på Akerhus kunne han ikke dy seg for å jage en tilfange tysk i spissroingang rundt på plassen.

— Nordmannen løp med hevet, men uladet pistol og klikket av tryknet mot tyskeren som løp i sirkelslag omkring.

Tiedemann Olsens bilder viser også en norsk soldat som trekker en nazist ned i grusen, mens alle står rundt og ser på.

Men tatt i betraktning hva nordmennene følte og hvordan situasjonen var rett etter frigjøringen så var det lite å sette fingeren

på. De fleste klarte å kontrollere sitt hat og behandle tyskerne strengt, men korrekt.

Fehmer

En av de mest forhatte tyskere befant seg innenfor Akerhus fengsel. Det var Oslos Gestapo-sjef Siegfried W. Fehmer. Han var tyskernes fremste torturist og ansvarlig for etterforskning av norsk spionasje og motstandsarbeid.

Fehmer var beryktet for sine metoder og hadde flere norske liv på samvittigheten.

Tiedemann Olsen husker Fehmer som en skremmende kar. Høy, veltrent og staselig, men samtidig farlig. Fehmer ble allikevel et av de viktigste vitner i rettsoppjøret etter krigen og ble ikke henrettet før i 1948.

Tiedemann Olsens unike svart/hvitt fotos som er tatt av en av nordmennene som tjenestegjorde på Akerhus viser en halvveis avkledd Fehmer.

Det var varmt sommeren 1945, men avkleddingen tjente også til å hindre at fangene hadde med seg gjenstander - samtidig som de en gang så arrogante tyske ottiserene bokstavelig talt ble avkledd på denne måten.

Akerhus Festning ble benyttet av tyskerne under krigen. Mange grufulle ting skjedde her. Tiedemann Olsen husker at flere av de fengslede tyskerne måtte grave

Vidkun Quisling fotografert i sin dødselle på Akerhus Festning. (Bildene i Tiedemann Olsens eie)

opp kroppene etter likviderte nordmenn som lå ulike steder på festningsområdet.

Likhauger

Mens rettsakene gikk sin gang ble stadig nye grufulle episoder fra krigen avdekket. Fehmer ble gjort ansvarlig for en massehenrettelse av nordmenn i Hedmark. Fra nesodden ble det funnet kroppar etter henrettede norske motstandsfolk.

Samtidig pågikk skytingen av de som fikk dødsdom i retten. Tiedemann Olsen husker at avrettingene skjedde under et spesielt skur klokken 04. om morgenen. Han husker nattevaktene hvor han hørte skuddene og skrikene.

— Du ble ettertenksom. Tenkte på at dette tross alt en gang hadde vært unge uskyldige menneskeliv. Det var ganske fælt å oppleve på nært hold.

Quisling selv håpet i det lengste på å unngå dødstraff.

I august-dagene, etter 3 måneder i fangenskap, var han ved relativt godt mot. Tiedemann Olsen husker spesielt en episode:

— Det var den 28. august - på min kones fødselsdag. Jeg måtte bytte vakt og Quisling lurte på hvorfor. Jeg fortalte om fødselsda-

helt annen side av seg selv. Han tok frem sine to mansjett-knapper, pakket dem inn i et silkelomme-tørkle og gav dem til meg. «Disse skal du gi til din kone» sa han.

Tiedemann Olsen har mansjett-knappene trykt forvart den dag idag. De er store og støpt i et spesielt bøndemønster.

Utover høsten ble Quislings stilling svekket. Han håpet å unngå dødstraff, men da han ble knyttet direkte til arrestasjonene av de norske fagforeningskjempene og patriotene Viggo Hansteen og Rolf Wickstrøm i 1941 var det ingen bønn for Quisling. Mange mente han kunne ha forhindret at tyskerne skjøt Hansteen og Wickstrøm.

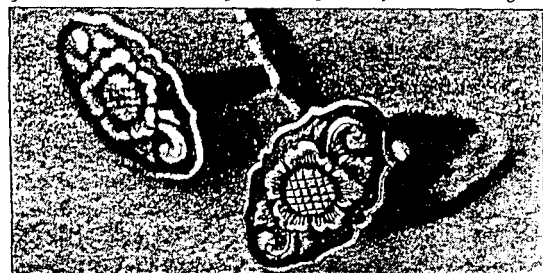
Tiedemann husker at Quisling ofte var pedbrutt da han hadde fått «kilevinkler» i retten. Legene gav ham oppvikkende sprøyter for å holde ham oppe. For at han skulle klare å gjennomføre rettsakene.

Dødsdommen falt i Eidsivating den 10. september. Quisling anket. Anken ble avslått. Mens ankesaken ble behandlet satt Quisling i arrest i Møllergaten 19. Faren for flukt var nå større.

Tiedemann og de andre vokterne fulgte ham dit. Fra denne perioden husker Tiedemann den norske «føreren» som en fullstendig sammensunket mann. Deprimert og forvirret.

— Men plutselig kunne han ildne til og øynene hans skiftet fullstendig karakter. Dødsdommen ble endelig den 13. oktober. Den 24. samme måned skjedde henrettelsen. Det siste Tiedemann husker var at Quisling var fullstendig utenfor. Brukte masse tid på å pakke sin koffert og var helt fokusert på et par strømper som han hadde glemt i cellen på Akerhus. Han pakket for siste reis.

For Tiedemann Olsens del var tjenesten over. Ingen klapp på skulderen, ingen honnør. En jobb var gjort - det gjaldt å bygge seg opp i det sivile - få et arbeid igang.

Quislings mansjett-knapper som Tiedemann Olsen fikk for å gi i fødselsdagsgave til kona Anna.

Et bilde viser hvordan norske Hjemmefrontmenn lar sin vrøds gå utover en norsk nazist. Personen midt i bildet med armbånd på venstre overarm trekker et NS-medlem ned i grusen.

Bilde av Tiedemann Olsen (til venstre) sammen med Quisling i luftgården.